

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL X, NO 19, STIP, 2025

ГОД. 10, БР. 19
ШТИП, 2025

VOL. X, NO 19
STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 10, Бр. 19
Штип, 2025

Vol. 10, No 19
Stip, 2025

PALMK, VOL 10, NO 19, STIP, 2025

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZİ University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик. Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ева Ѓорѓиевска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Eva Gjorgjievska, Editor of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Elena Shalevska

SENTENCE STRUCTURE IN HUMAN AND AI-GENERATED TEXTS: A COMPARATIVE STUDY

25 Mehmet Kahraman

SÖZLÜKLERDE ALAN ETİKETLERİNİN İŞLEVLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: ‘KAZAK TİLİNİN TÜSİNDİRME SÖZDİĞİ’ ÖRNEĞİ

Mehmet Kahraman

A STUDY ON THE FUNCTIONS OF FIELD LABELS IN DICTIONARIES: THE EXAMPLE OF “KAZAK TİLİNİN TÜSİNDİRME SÖZDİĞİ”

37 Марија Леонтиќ

СИНТАГМИ СО ГЛАГОЛСКА ПРИДАВКА ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НИВНОТО ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Leontik

WORD GROUPS WITH A PARTICIPLE IN TURKISH LANGUAGE AND THEIR EQUIVALENCE IN MACEDONIAN LANGUAGE

47 Марија Соколова

УПОТРЕБАТА НА ПАРОНИМСКИТЕ ПАРОВИ ЧИТКО/ЧИТЛИВО И ГЕНЕТИСКИ/ГЕНЕТИЧКИ

Marija Sokolova

THE USE OF PARONYM PAIRS READABLE / LEGIBLE AND GENETIC / GENETICS

55 Hana Peloušková

IST DAS MULTILINGUALE KORPUS INTERCORP EINE GEEIGNETE MATERIALQUELLE FÜR KONTRASTIVE UNTERSUCHUNGEN VON PHRASEM-KONSTRUKTIONEN?

Hana Peloušková

IS THE MULTILINGUAL CORPUS INTERCORP A SUITABLE SOURCE OF MATERIAL FOR CONTRASTIVE ANALYSES OF PHRASEME CONSTRUCTIONS?

- 65 Brikena Kadzadej, Admira Nushi**
ÜBER GRENZEN HINWEG: EINE EMPIRISCHE ERFORSCHUNG DER
DEUTSCH-ALBANISCHEN ZWEISPRACHIGKEIT
Brikena Kadzadej, Admira Nushi
ACROSS BORDERS: AN EMPIRICAL EXPLORATION OF GERMAN
ALBANIAN BILINGUALISM

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 77 Jasmina Mojsieva-Gusheva**
ПРИСУСТВОТО НА МАГИЧНИОТ РЕАЛИЗАМ ВО ПРОЗАТА НА ЖИВКО
ЧИНГО
Jasmina Mojsieva-Gusheva
THE PRESENCE OF MAGIC REALISM IN THE NOVEL AND SHORT STORY
OF ŽIVKO ČINGO
- 91 Софија Иванова, Ранко Младеноски**
СИНОНИМНИТЕ ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА ДРАМА ОД
ПРВАТА ПОЛОВИНА НА 20 ВЕК
Sofija Ivanova, Ranko Mladenoski
THE SYNONYMOUS CHARACTERS WITH THE ACTING FUNCTION OF
HELPERS IN THE MACEDONIAN DRAMA FROM THE FIRST HALF OF THE
20TH CENTURY
- 103 Mauro Dujmović, Sunčana Tuksar**
AI-DRIVEN COMMUNICATION: THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
IN SHAPING CONSUMERISM AND SOCIAL CONTROL IN *BRAVE NEW
WORLD* AND *NINETEEN EIGHTY-FOUR*
- 115 Luisa Emanuele**
LA PRIGIONE DEL LUSO E DELLA FAMA. L'IDENTITÀ FITTIZIA DA
FITZGERALD ALLA CONTEMPORANEITÀ DIGITALE
Luisa Emanuele
THE PRISON OF LUXURY AND FAME. FICTITIOUS IDENTITY FROM
FITZGERALD TO DIGITAL CONTEMPORANEITY
- 127 Zeki Gürel**
HALİD ZİYA UŞAKLIGİL'İN NEMİDE ADLI ROMANI ÜZERİNE
Zeki Gürel
A STUDY ON HALID ZIYA UŞAKLIGİL'S NOVEL "*NEMİDE*"
- 135 Lindita Kazazi, Aterda Lika**
LATRADUZIONE DELLA POESIA ITALIANA NELL'ALBANIA DITTATORIALE
– IL CASO DI NIKOLLË DAKAJ TRA LA RESISTENZA E LA PERSECUZIONE
Lindita Kazazi, Aterda Lika
THE TRANSLATION OF ITALIAN POETRY IN DICTATORIAL ALBANIA - THE
CASE OF NIKOLLË DAKAJ – BETWEEN RESISTANCE AND PERSECUTION

КУЛТУРА / CULTURE

- 149 Катица Кулавкова**
НАРЦИЗМОТ НА МАЛИТЕ РАЗЛИКИ И БАЛКАНИЗАЦИЈАТА
Katica Kulavkova
THE NARCISSISM OF MINOR DIFFERENCES AND BALKANIZATION
- 159 Туркан Олцај**
ПИОНЕРИТЕ НА БУГАРСКАТА ПРЕРОДБА НА СТРАНИЦИТЕ НА
ТУРСКОТО СПИСАНИЕ „ШЕХБАЛ“
Türkan Olcay
THE PIONEERS OF THE BULGARIAN REVIVAL ON THE PAGES OF THE
TURKISH MAGAZINE “SHEHBAL”
- 169 Özge Nur Ünal**
ŞAMANİZM VE ESKİ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDEN İZLER TAŞIYAN BİR
DÜĞÜN RİTÜELİ: TAVUK GETİRME OYUNU
Özge Nur Ünal
A WEDDING RITUAL WITH TRACES OF SHAMANISM AND THE OLD
TURKISH BELIEF SYSTEM: CHICKEN FETCHING GAME

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 181 Kamran Akhtar Siddiqui**
ATTITUDES OF BUSINESS UNDERGRADUATES TOWARDS ENGLISH-
MEDIUM INSTRUCTION FOR THEIR ACADEMIC AND PROFESSIONAL
CAREER ASPIRATIONS: A CASE STUDY
- 191 Anastasija Anastasova, Nina Daskalovska**
LANGUAGE PROFICIENCY AND SPEAKING ANXIETY IN MACEDONIAN
LEARNERS OF ENGLISH
- 203 Martina Mihaljević, Maja Pivčević**
TRAITEMENT DES ERREURS ORALES EN FLE – ATTITUDES ET
PRÉFÉRENCES
Martina Mihaljević, Maja Pivčević
ORAL ERRORS TREATMENT IN FLE CLASSROOM: ATTITUDES AND
PREFERENCES
- 215 Jonida Bushi, Ema Kristo**
DIE ROLLE DER GESCHICHTE BEIM ERLERNE VON FREMDSPRACHEN:
EIN BESONDERER FOKUS AUF DIE DEUTSCHE SPRACHE
Jonida Bushi, Ema Kristo
THE ROLE OF HISTORY IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES: A
SPECIAL FOCUS ON THE GERMAN LANGUAGE

227 Marisa Janku

ARBEIT MIT KÜNSTLICHER INTELLIGENZ IM DEUTSCHUNTERRICHT:
EINE FALLSTUDIE AM BEISPIEL VON CHATGPT

Marisa Janku

WORKING WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN GERMAN LESSONS: A
CASE STUDY USING THE EXAMPLE OF CHATGPT

235 Kevin Simonov, Nina Daskalovska

WHEN ARE STUDENTS AT THEIR PEAK PERFORMANCE?

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

247 Марина Димитриева-Ѓорѓиевска

ОПОЗИТНОСТА КАКО ОСНОВА НА РОМАНОТ „СВЕТОТ ШТО ГО
ИЗБРАВ“ ОД КАЛИНА МАЛЕСКА

Marina Dimitrieva-Gjorgievska

OPPOSITION AS THE FOUNDATION OF THE NOVEL *THE WORLD I
CHOSE* BY KALINA MALESKA

ДОДАТОК / APPENDIX

259 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ

ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS

FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL'İN NEMİDE ADLI ROMANI ÜZERİNE**Zeki Gürel**Kastamonu Üniversitesi, Türkiye Cumhuriyeti
zgurel@kastamonu.edu.tr

Öz: Bu makalede, Türk romancılığının önemli isimlerinden Halid Ziya Uşaklıgil'in hayatı ve eserlerine odaklanılmaktadır. Yazarın özellikle "Nemide" adlı romanının incelendiğı makalede, romanın ana çizgileri, karakter analizleri, zaman-mekân kullanımı ve temalar üzerinde durulmuştur. Nemide'nin erken doğumu, aşk, entrikalar ve dramatik öğelerle şekillenen hikayesi ele alınmış, romanın tipik özellikleri ve yazarın realist-psikolojik roman çıkırına açtığı vurgulanmıştır. Makalede, romanın önemli tipleri olan Nemide, Nail ve Nahit'in karakter analizleri yapılmış, romanın içerdığı sosyal çevre ve şahıs tasvirlerinin realist bir yaklaşımla ele alındığı belirtilmiştir. Ayrıca, yazarın bu eserinde aşkın öne çıktığına ve realist bir zihniyetle hareket ettiğine vurgu yapılmıştır. Genel olarak, Halid Ziya Uşaklıgil'in Türk romancılığındaki yeri ve Nemide romanının önemi üzerine bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Halid Ziya Uşaklıgil, Türk edebiyatı, Nemide (roman), Realist-psikolojik roman, Karakter analizi.*

1. Giriş

Halid Ziya Uşaklıgil, Türk romancılığında bir aşamadır. Servet-i Fünun Edebiyatının en büyük şairi Tevfik Fikret ise, en büyük nesir ustası da Halid Ziya Uşaklıgil'dir. Sanatlı bir üslubu, çok kuvvetli bir iç ve dış gözlem yeteneğı vardır. Onu Türk romancılığının babası sayabiliriz. Edebiyatın hemen bütün türlerinde eser vermesine rağmen, asıl sanatçı kişiliğini romanlarıyla hikâyelerinde göstermiştir (Çelik-Gürel, 2016, s. 94-99). Çevresinde gördüğü olaylarla kişilerden geniş ölçüde faydalanmış; kişilerin psikolojik durumlarıyla tasvirlerle önem vermiştir. Goncourt Kardeşler, Stendal, Flaubert, Balzac, Daudet, Zola, Dickens etkilendiğı yabancı yazarların başında gelir. Realizmle, natüralizmi benimsemiş; Türk edebiyatında realist-psikolojik roman çıkırını açarken romantizmden kurtulamamıştır.

Türk Edebiyatı tarihçileri, Halit Ziya Uşaklıgil'i genellikle buna benzer satırlarla takdim etmektedirler. Biz, her biri bir hüküm niteliğinde olan bu cümlelerin onun romanlarıyla; bilhassa **Nemide** adlı romanıyla olan ilgisine "tip yaratma" meselesi etrafında yaklaşılmaya çalışacağız.

2.1. Nemide

Yeni Türk Edebiyatı anabilim dalındaki çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri'nde** Halid Ziya

Uşaklıgil'in romancılığına dair kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra sözü Nemide adlı romanına getiren yazısında şu tespitlerde bulunuyor:

“Zengin bir yazı hayatına daha çok fenni konulardaki küçük tercümeler ve denemelerle başlayan ve bu yazılarında Halid ve MehmedHalid imzalarını kullanan yazar, ilk roman denemesini İzmir’de iken yaptı (1885). *Hizmet* gazetesinde tefrika edilen *Sefile* adındaki bu roman, aldatılan masum bir kızın ıstıraplarının hikâyesidir. Sansürce ‘şerâir-i İslâmiyemugayyir’ olduğu iddiasıyla reddedildiği için, kitap halinde basılamadı. Böylece genç yazar, daha ilk denemesinde, devrin siyasî ve dinî baskılarının ortak darbesini yemiş oldu. Fakat cesaretini kaybetmeyerek, çalışmalarına devam etti ve bir yıl sonra –yine aynı gazetede tefrika edilen- *Nemide’yi* yazdı. Adı ile, dilde ‘ibtizâl’den kaçınan Servet-i Fünuncuların kahramanları için yarattıkları yeni özel adların (Suhâ, Pervin, Vedâd, Bülend, Nihâl, Suad, Bihter, Cemil, Ferdi, Nevin, Nesrin, Vahide, Behiç, Nezih...)’da ilk örneğini veren bu ikinci deneme sonradan kitap halinde basıldı.” (Akyüz, 1979, s. 102)

Halid Ziya Uşaklıgil'in Nemide adlı romanı kitap halinde ilk defa 1893'te basıldı, daha sonra 1940'ta ve 1970 yılında da yeni baskıları yapıldı. Biz bu çalışmamızda 1970 baskısını esas aldık.

2.2. Nemide Romanında Vak'anın Ana Çizgileri

Nemide'nin erken doğumu ve doğarken anasız kalması, babasının olanca varlığını ve mesaisini ona hasretmesine sebep olur. Nemide, devamlı doktor kontrolünde tutulmaktadır.

Nemide için tek teselli iki kere kendilerini ziyarete gelen amcası oğlu Nail'dir. Zamanla bu iki gencin aralarında duygusal bir ilişki başlar. Bu arada Nail'in teyzesi kızı Nahit de onlara dâhil olur. Nail'in tahsil için gittiği Avrupa'dan dönüşünde Nemide, küçüklüğünden beri sevdiği Nail ile nişanlanır.

Bu arada Nail'in gerçekte Nahit'i sevdiği ortaya çıkar. Zaten verem olan ve öleceğini bilen ve bundan haberdar olan Nemide, onları kavuşturmak için nişanını bozar, kendi de ölür.

Vak'asını ana çizgileriyle bu şekilde vermeye çalıştığımız bu eser, ele aldığı esas teması itibarıyla bir aşk romanıdır. Ancak gençlerin eğitimi ve evlendirilmesi meselelerini de ele almaktadır. *Nemide* için, entrik unsurların iyi kullanılmış olması sonucunda okunabilirliğini koruyan üçlü bir aşkın romanıdır diyebiliriz.

2.3. Nemide'de Romanında Zaman, Mekân ve Şahıslar Kadrosu

Nemide romanı, 1886 Teşrininde İzmir'de *Hizmet* gazetesinde tefrika edilmeye başlamış ve tefrika 1987Temmuzunun ilk günü tamamlanmıştır. Halid Ziya bu romanını İzmir'de kaleme almıştır ama eserde işlenen mekânlar itibarıyla roman İstanbul romanıdır. Romanda işlenen mekân şu paragrafta açıkça ortaya konmaktadır:

“Şevket Bey, zengin bir babanın ikinci oğlu idi. Ağabeyinden sonra ölen babasını kaybettiği zaman Şevket Bey, Sultanahmet caddesinde bir konak, Kanlıca'da bir yalı, iki çiftlik, bir zeytinlik, beş altı dükkân sahibi olmuştu” (Uşaklıgil, 1970, s. 9).

Mekân ile zaman, tahkiyeli eserlerde tip tahlillerinin dayandırıldığı önemli unsurlardandır. Nemide romanında olayların yoğun olarak geçtiği mekâna baktığımızda iki merkez karşımıza çıkmaktadır: Sultanahmet'teki köşk ve Kanlıca'daki yalı. Fakat asıl merkezî mekân –konak içi ve tabii çevresi ile- Kanlıca'daki yalıdır.

Bu romanda zaman koridoruna bakacak olursak, yirmi yıllık bir zaman dilimi içerisinde olayların gerçekleştiğini görürüz. Bir genç kız olan Nemide'nin babası ile bahçede yaptıkları konuşma ile flajbek yapılmak suretiyle maziye dönülür ve Nemide'nin doğumundan genç kızlığına doğru bir zaman akışı anlatılır. Nemide'nin doğumundan ölümüne kadar geçen zaman içerisinde romana aksettirildiği kadarıyla kozmik zaman sabah ve akşam vakitleridir, mevsimlere ve mevsim geçişlerine dair fazla bir bilgi verilmemiştir.

Romanda işlenen mekân ve zaman meselesi üzerinde tespitlerde bulunmak isteyeşimizin asıl sebebi, romanın aslî tipi olan Nemide etrafında oluşan olaylarda mekânın ve zamanın oynadığı hassas rolden dolayıdır. Tabiat unsurlarını ve buna bağlı hayallerin, eserin kahramanının psikolojik durumlarını aydınlatmada kullanılmış olması Halid Ziya Uşaklıgil'in ilk romanlarından biri olan Nemide'de kullandığı bir yeniliktir diyebiliriz.

Edebiyat tenkitçisi Berna Moran'ın da dediği gibi, Halid Ziya Uşaklıgil, ilk romanlarında okuyucunun özellikle acıma duygularını uyandırmak istediği için, acıklı aşk konularını işler. Bu romanların hepsinde bir genç kız ya da erkek, kendi suçu olmadan aşta hayal kırıklığına uğrar, yıkılır ya da ölür. Roman kahramanı kız ise anasını, erkek ise babasını kaybetmiştir; birlikte büyüdüğü bir akrabasına âşık olur, ama onun başka birini sevdiğini görünce kendini feda eder. Bu çeşit olay örgüsü kişiliklere değil talihin getirdiği durumlara dayanır (Moran, 1983, s. 73). *Nemide* romanında bu durum şöyle şekillenmiştir: erkek kahraman Nail, babasını kaybetmiş yetimdir, kadın kahramanlar Nemide ve Nahit ise annelerini kaybetmiş öksüzlerdir.

Nemide, Halid Ziya Uşaklıgil'in şahıs kadrosunu fazla geniş tutmadığı romanlarından biridir. Halid Ziya'nın diğer romanlarında görülen üçgen ilişki bu romanda Nail, Nahit ve Nemide arasında gelişmektedir. Burada enteresan olan bir husus da bu üçlünün aynı ailenin fertleri olmasıdır. Belki de Osmanlı toplumunun kapalı yapısı, Halid Ziya'yı bu aşk üçgenini aynı aile çevresinde ele almaya zorlamıştır; Nahit, Nail'in teyzesinin kızı, Nemide ise amcasının kızıdır. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki, roman Nemide ile Nahit'in çatışmasından kaynaklanır. Bu çatışmaya sebep Nail'dir ama o, çekingen ve korkak tavrıyla çatışmayı yönlendirmekten ve sonlandırmaktan uzaktır; kızlar Nail'e yaklaştıkça birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Bu romanın olay örgüsü, üçlü ilişkinin kutuplarını oluşturan insanların kafalarında, bu aşk ilişkisinin doğurduğu soruların fiile dönüşen cevaplarından ibaret gibidir.

2.4. Şevket Bey ve Diğerleri

"Nemide'yi pencerenin önünde gördüm. Onunla cinsî bir alâka duygusu taşımazdım, o sadece billurlaşmış bir hülya, bir genç kız şeklini almış bir ideal idi; pencerenin kenarında bir şişe içinde açılması beklenen bir sümbül gibi rüyalarımın

ışıkları ile beslenerek, dokunulursa solacak yakından bir nefes dokunursa övünülecek kadar inceydi.” (Uşaklıgil, 1969, s. 197) Halid Ziya Uşaklıgil’in hatıralarını topladığı *Kırk Yıl* adlı kitaptan naklettiğimiz bu satırlar Nemide’nin gerçek hayattan romana aktarılmış bir roman kahramanı olduğunu göstermektedir. Ancak Nemide, Halid Ziya’nın belirttiği gibi “sadece billurlaşmış bir hülya, bir genç kız şeklini almış bir ideal” değildir. O, bu romanda gerçek hayattaki kimliğinden zaman zaman soyunmuş bir roman kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır. O, kendini sonunda ölüme götürecek verem hastalığının ağına düşmüş olmasına rağmen karardır ve iradesini yitirmez. Ancak iç çatışmaları onun ruh dünyasında fırtınalar kopartmaktadır ve onun ruh dünyasında oldukça önemlidir. Genç kızlığa adım attığı yıllarda, Nail’i yabancı bir ülkeye okumaya göndermesi üzerine kederlere kapılır (Uşaklıgil, 1970, s. 30). Nemide, Nail’in kendisini değil de Nahit’i sevdiğini öğrenince hayal kırıklığına uğrar, hırçınlaşır ve öfkeden ne yapacağını şaşırır (Uşaklıgil, 1970, s. 55). “Haince sevgisini ayaklar altına alan bu adamı tokatlayacaktı” (Uşaklıgil, 1970, s. 112). Nail ile Nahit’in birleşmelerini sağladıktan sonra bile, gece Boğaz’da bir gezinti sırasında üçünün hep birlikte boğulmalarını sağlamaya niyet eder, iradesini kullanma gücünden yoksun olduğu için bu cabası sonuç vermeyecektir. Bu romandaki Nemide için, ideal bir tip olmamakla birlikte idealize edilmiş bir genç kız diyebiliriz. Çünkü o, pençesine düştüğü vereme yenilirken bile fedakârane bir davranışla biricik sevgilisi Nail ile Nahit’i birleştirir.

Nahit, şöyle düşünmektedir: “Kader bu zavallı kıza ne vermişti? Mezarda bir anne ile annesinden başka bir kadının sevgisinde kendini unutan bir baba değil mi?” (Uşaklıgil, 1970, s. 59). İşte, Nahit bu. O, Nail’e âşık. Fakat Nail’le evlenmeyi istemekte aşkı kadar meşru olan başka sebepler de vardır. Onun için evlilik sığılacak “bir ikinci beşiktir.” (Uşaklıgil, 1970, s. 76). Bu hâl romanda şu satırlarla anlatılmaktadır:

“Ben, beni bekleyen geleceği düşünüyorum da ürküyorum, zavallı Nahit; babasız, annesiz bir kız. Daha korunmaya muhtaç iken annesini kaybetmiş, bu büyük kaybın acısı altında inlerken duygusuz bir baba tarafından kovulmuş, öksüz, kimsesiz bir zavallı. Bahtsızlık insanı fena eder, şimdi beni yanlarına alanlara karşı kalbimde ufak bir minnet bile duymuyorum Bir baba ile bir annenin bana yapabilecekleri lütufları, gösterecekleri sevgiyi düşünüyorum da bugün görmekte olduğum lütuflar az görünüyor, öfkeleniyorum. Bütün bu gösterilen sevgiler bana yapmacık geliyor. Beni sahiden seven bir kalbin yokluğundan umutsuzlanıyorum, hayat bana yük oluyor.

Bir gün bana diyecekler ki: ‘Nahit artık büyüdünüz, sizi evlendirmek lazım.’ Bu ‘Nahit sizi, şimdiye kadar besledik, artık yeter,’ demektir. Evlenmek, bana diyecekler ki: ‘Size bir koca bulduk. Siz artık onunsunuz demektir.’ Ben bu adamı sevecek miyim? Bu işler ufak tefek şeylerdir. Lazım olan şey benim bir kocaya varmaklığım, evden çıkmaklığımdır. Bulduk (Uşaklıgil, 1970, s. 77-78).

Nahit’in bir tip olarak romanda yer almış olması, Nail ile Nemide’nin aşklarında katalizör bir rol almasıyla sınırlıdır. Fakat neticede o da bir taraf olmuştur. Belki de o, öksüz kızın evde kalma korkularını taşıyan kızlar için bir sembol olabilir; ama Nemide, tam manasıyla bir veremli kız tipidir. Eserde silik ve

pısırsık oluşuyla dikkatlerden gizlenen, fakat Nemide'nin hazin sonunu hazırlayan olayların kahramanı olması bakımından üzerinde durulması gereken bir başka tip de Nail'dir.

Eğer *Nemide*, aşk konulu bir roman olmamış olsa idi Nail, adından bile bahs olunmaya değmeyecek bir tip olurdu.. Çünkü o, uzun kirpikleri, ince uzun dal gibi gövdesiyle kadınlara özgü ince bir hoşluk veriyor (Uşaklıgil, 1970, s. 84). Nail, romanda bir tip olarak yeterince işlenmemiş olduğundan o, sadece Nemide ve Nahit'i şaşırtmakla kalmaz bu iki kıza birden ilan-ı aşk etmekle (Uşaklıgil, 1970, s. 85, 87, 92, 96) tutarsız, kararsız, sorumsuz ve dönecek bir tipin numunesidir diyebiliriz.

Nemide romanındaki tiplerle ilgili değerlendirmelerimizi, Halid Ziya Uşaklıgil'in bizzat kendisine ait olan izahlarla noktalamak istiyoruz. Aşağıda vereceğimiz izahatı Mustafa Nihat Özön, Halid Ziya'nın *Hikâye* adlı eserinden alarak *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nde* naklediyor:

"Nemide, asabi, hissiyat-ı müteheyyice sahibi, vereme müsteit, bedbaht bir surette tevellüt etmiş, validesiz olmakla beraber pederi nezdinde fevkalade kıymettar, lâkin, şebabının ve suret-i hilkatının icap ettiği surette galeyanlı bir hayattan mahrum, saadet içinde mahzun bir kızdır. Nahit, metin, kuvvetli, vakur, âmaline vusul için azm-i kavi sahibi, tufliyetinden beri felâkete alışmış, fakat arzularını kaderin pençesinden almaya –yavrularını bir tehlikeden kurtarmaya müheyya kükremiş bir dişi aslan gibi- hazır bir kızdır. Nail, hafif, lâkayt, hissiz bir delikanlıdır. Genç kızların ikisini de sevmiyor, fakat ikisine de menyal... Nail'i Nemide asabi, Nahit bedbaht bir kız gibi seviyor. Ne olacak? Bu muhabbetlerden bir netice çıkması tabiidir; bu üç kişiyi o neticeye sevk edecek hissiyat nedir? O hissiyat nasıl husule gelecek?" (Özön, 1941, s. 235).

3. Sonuç

Edebiyat araştırmacılarından bazıları *Nemide* romanı ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunuyorlar:

"Nemide'de "olay örgüsünün yalıtkanlığı, bir kısa romandan çok öyküye uygundur. Yine de roman, bu kusurlarına karşın, Türk romanında önemli bir değişikliğin göstergesidir. O güne kadar romanda görülmeyen ölçülü davranışlar, kişilere sonradan değişme olanağı veren gecikmeli psikolojik seziler ve insanın karmaşık yapısını bilme yetisi, romanın kişilerini, Söz gelimi Araba Sevdası'nın tek boyutlu yaratıklarından hemen ayıracak düzeydedir. Bağımsız bir yapıt olarak alındığında, yazarın estetik açıdan olgunlaşmamış olmasının izlerini taşır. Öyleyken, öteki ürünlere kıyasla oldukça 'incelmiş'tir. Nemide'de toplum, genç bir kızın evine, bahçesine, babasının dostlarına yönelik iç dünyasıyla sınırlanmış, dar bir toplum kesitidir. (...) Kişilerin daha geniş bir toplum kesitiyle ilişkileri anlık ve siliktir." (Fin, 1984, s. 131-132).

Olca Önerçin'in şu açıklamaları, Robert P. Fin'in *Türk Romanı* adlı eserinden alarak yukarıda verdiğimiz tespitleri doğrular mahiyettedir.

"Nemide'nin aşkından feragat ederken neler hissettiğinin belirtilmeyişi de bir noksanlık meydana getiriyor diyebiliriz. Sadece kendi parmağından nişan yüzüğünü çıkarıp Nahit'in parmağına takarak Nail'le Nahit'i birleştirdiği günün

gecesi, kendi isteği ile üçünün yaptıkları sandal gezisinde sandalı bilerek akıntıya sürüklemesinden bu feragate ne kadar güçlkle dayandığını seziyoruz. Nahit'i Nail'le birleştirirken hissi bir buhran geçirdiği muhakkak olan Nemide'nin hissi ile hareketleri arasındaki mücadele belirtilse idi daha doyurucu olurdu.” (Önertoy, 1965, s. 134-135).

Kenan Akyüz'e göre Halid Ziya Uşaklıgil, *Nemide* romanında da aşkın ön plana gelmesine ve tamamıyla hissi bir karakter taşımasına rağmen, yazarın realist bir zihniyetle hareket etmek isteği de çok açıktır. Sosyal çevre ve şahıs tasvirleri de, genellikle, realist bir şekilde yapılmıştır. Romantik bir davranıştaki insanların ıstıraptan ıstırapa sürükleneceklerine ve hayatta başarı kazanamayacaklarına inanan ve okuyucuyu da buna inandırmaya çalışan yazar, bu inancını –artık bir deneme olmaktan çıkartarak teknik bakımdan tam bir roman hüviyeti kazanmış olan- *Mai ve Siyah'ta* daha açık bir şekilde ifadelendirmek imkânını buldu.” (Akyüz, 1979, s. 103)

Görülüyor ki, *Nemide* adlı roman ve bu romanın kahramanı Nemide, Türk romancılığı açısından ve Halid Ziya Uşaklıgil için, adından da anlaşılacağı gibi yeni bir ümit demektir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Kenan. (1979). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. 3. Baskı, Ankara.
- Çelik, Mahmut-Gürel, Zeki. (2016). *Çağdaş Türk Edebiyatı*. Kuzey Makedonya-İştıp: İştıp Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Yayını.
- Moran, Berna. (1983). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul.
- Önertoy, Olcay. (1965). *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*. Ankara.
- Özön, Mustafa Nihat. (1941). *Son Asır Türk Edebiyatı*. İstanbul.
- Robert, P. Finn. (1984). *Türk Romanı, Çeviren: Tomris Uyar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Uşaklıgil, Halid Ziya. (1970). *Nemide*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Uşaklıgil, Halid Ziya. (1969). *Kırk Yıl*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Uşaklıgil, Halid Ziya. (1998). *Hikâye*. Yayına Hazırlayan: Nur Gürani Arslan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Zeki Gürel

Kastamonu University, Republic of Turkey

A Study on Halid Ziya Uşaklıgil's Novel “Nemide”

Absract: This article focuses on the life and works of Halid Ziya Uşaklıgil, a prominent figure in Turkish literature. The analysis centers particularly on his novel “Nemide” exploring its main plotlines, character analyses, use of time and space, and themes. The article delves into Nemide's early birth, love, intrigues, and the dramatic elements shaping the story. It emphasizes the typical features of the novel and highlights how the author paved the way for a realistic-psychological novel trend.

The character analyses of Nemide, Nail, and Nahit, key figures in the novel, are presented, and the social environment and character portrayals are discussed with a realistic approach. Additionally, the article underscores the prevalence of love in the work

and the author's commitment to a realistic mindset. In general, the article provides an evaluation of Halid Ziya Uşaklıgil's significance in Turkish literature and the importance of the novel "Nemide".

Keywords: *Halid Ziya Uşaklıgil; Turkish literature; Nemide (novel); Realistic-psychological novel; Character analysis.*

ГОД. 10
БР. 19

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. X
NO 19